

שבות במקום היזקא דרבים

איתא בשבת מ"ב: "מכבין גחלת של מתכת ברה"ר בשביל שלא יזוקו בה רבים אבל לא גחלת של עץ, אמר רבינא הלכך קוץ ברשות הרבים מוליכו פחות מד' אמות ובכרמלית אפילו טובא" רש"י מסביר למה רק כיבוי גחלת של מתכת מותרת, כיבוי מתכת בשבת הוא איסור דרבנן וכיבוי של עץ הוא אסור דאורייתא, ורבנן התירו שבות במקום היזק דרבים, לכן קוץ ברשות הרבים מוליכו פחות מד' אמות, שבמקום שיש היזק דרבים התירו איסור דרבנן.

מובא בביצה כ"ח: אמר ר' יהודה אמר שמואל שיפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו ביו"ט. ר' אדא בר אהבה אמר ר' מלכיו שומטו ומניחו בקרן זוית, אמר ר' חילא בר אשי אמר ר' הונא והוא שיש עליו כזית בשר רבינא אמר אף על פי שאין עליו בשר מותר לטלטלו מידי דהוי אקוץ ברה"ר.

רש"י לומד שרבינא מתיר טלטול גמור של השיפוד, הרא"ש והרי"ף חולקים עליו ולומדים שרב הונא דווקא מתיר טלטול מן הצד רק כשיש עליו בשר, ורבינא מסביר שאפילו אם אין עליו בשר טלטול מן הצד מותר.

לפי הכנת הרא"ש והרי"ף יש קושיא מהגמרא בשבת שהבאנו למעלה, הסברנו בגמרא בשבת ששבות מותר במקום היזק דרבים אבל פה רואים שצריכים דווקא טלטול מן הצד; כיוון שהאיסור של טלטול הוא רק איסור דרבנן במקום היזק דרבים צריך להיות מותר לטלטל בלי שינוי?

אפשר לתרץ את הקושיא בביאור אחר של הגמרא בשבת, הר"ן (בשבת) מביא את שיטת הבה"ג שאומר שכיבוי של מתכת ועץ בשבת הוא אסור דאורייתא, מדוע אם כן מותר לכבות גחלת של מתכת במקום שיש היזק? והוא מסביר שמתכת "לית ביה סומקא" וכיון שאנשים לא רואים הגחלת מסוכנת לכן מותר לכבות אותה, גחלת של עץ אבל "אגת ביה סומקא" וכיון שאנשים רואים אין סכנה ואסור לכבותה בשבת. כנראה הבה"ג למד שהיזק דרבים הוא בגדר של סכנת נפשות ולכן יש בזה כוח לדחות איסורי דאורייתא, שואל הר"ן למה לפי זה בקוץ צריך להוליקו פחות פחות מד' אמות, צריך להיות מותר בלי שינוי? אלא דכמה דאפשר לשינוי משנינן.

אפשר להבין שהרא"ש והרי"ף סוברים בשיטת הבה"ג שהיזק דרבים הוא בגדר סכנת נפשות ולכן כמו שמוליכים קוץ בדרך שינוי גם מטלטלים שיפוד מן הצד.

אבל יש עוד דרך להבין את שיטת הרא"ש והרי"ף בביצה, בשו"ע אורח חיים ס' ש"ח סעיף י"ח מובא שקוץ ברשות הרבים מוליכו פחות פחות מד' אמות.

המגן אברהם שם מביא דעת הריב"ש שאומר שזה דווקא בקוץ, שאינו נראה שיש סיכוי גדול של היזק אבל קוץ גדול שאפשר להיזהר ממנו אסור לטלטלו, המגן אברהם שואל עליו מהגמרא בביצה, שם ראינו שיותר לטלטל שיפוד על אף ששיפוד הוא גדול והמגן אברהם נשאר בצריך עיון.

הקרבן נתנאל בביצה פרק ג' סימן י"ג - מתרץ שאלת המגן אברהם ולפי דבריו תבואר גם בעיתנו, הוא לומד שהרא"ש סובב כשיטת הבה"ג וכן דעת הריב"ש שהביא המגן אברהם בסימן ש"ח דווקא קוץ שאינו נראה מותר לטלטל אבל קוץ גדול אסור לטלטל. למה אז מותר לטלטל שיפוד שהוא גדול? לכן הרא"ש והרי"ף לשיטתם היו חייבים להסביר שרבינא מתיר רק טלטול מן הצד. ולמה יש הבדל בין שיפוד גדול וקוץ גדול בדין זה? הוא מסביר שלפעמים אדם הולך דרך הלולכו וניזק ע"י השיפוד... ולכן התירו טלטול אבל דוקא מן הצד.

אפשר לתרץ את קושיית המגן אברהם שהזכרנו לפי עקרון שמובא במשנה ברורה ס"ו ש"ח ס"ח, איסור דאורייתא הנעשה ע"י שינוי הוא יותר חמור מאיסור דרבנן, לכן מותר לטלטל שיפוד מן הצד כי האיסור כאן הוא רק דרבנן אבל בקוץ גדול אסור כי כאן האיסור הוא דאורייתא אלא שנעשתה ע"י שינוי.

ראינו עד כאן השיטות בענין שבות במקום היזק דרבים, מה הדין עם היזק דיחיד? המשנה ברורה א"ח תקי"ח ס"ק כ"א - מסביר שצריך לטלטל מן הצד בשיפוד כיון שזה לא במקום ההיזק דרבים רק היזק לאנשי ביתו והביאור הלכה שם שואל על ההנחה הזאת שיש הבדל בין היזק דרבים והיזק דיחיד, במקרה של שבר זכוכית שמובא בסי' ש"ח ברמ"א שהוא גם היזק דיחיד. ומותר לטלטל בלי שינוי? אפשר לדחות ולומר שהיזק בזכוכית גדול מזה של שיפוד ולכן מותר לטלטל אפילו בלי שינוי אבל הוא נשאר בצריך עיון.

אולי אפשר לתרץ הסתירה ע"י החקירה של הגרש"ז שמובא בשמירת שבת כהלכתה בענין היזק דיחיד, פרק כ"ה ס"ח ח' בהערה מ"ג.

הוא רואה בדברי הבה"ג שהיזק דרבים הוא בגדר של כעין מלחמת מצווה ואז רק לצורך רבים מותר לעשות איסור של דאורייתא. אבל לא לצורך יחיד לכן הרא"ש והרי"ף (שסוברים כמו הבה"ג) מסבירים ששיפוד דוקא מן הצד מותר, שהאיסור הוא דרבנן מפני שאין שם נזק לרבים, אבל לאלו שחולקים עליו הדבר תלוי בעובדה שבמקום

רבים ההיזק מצוי יותר ואז לפי שיטתם במקום יחיד יש סיכוי גדול להיזק גדול מותר לעבור באיסור דרבנן לכן בשברי זכוכית במקום שההיזק גדול (לפי באור ההלכה) אע"פ שהוא נזק של היחיד יש לזה גדר של נזק של הרבים ולכן מותר לטלטל בלי שינוי, אבל לפי זה צריך להגיד שהרמ"א שמביא את המקרה של זכוכית לא סובר כמו הבה"ג אלא כדעת אלו שחולקים עליו.